

ZDZISŁAW GROCHOWSKI

Instytut Ekonomiki Rolnej

Warszawa

KATEGORIE PRODUKCJI, NAKŁADÓW I DOCHODÓW

W ramach dyskusji na temat terminologii ekonomiczno-rolniczej T. Rychlik, w zamieszczonym obok artykule, omawia podstawowe pojęcia dotyczące nakładów, kosztów, produkcji i dochodów. Omawiane dosyć szczegółowo przez T. Rychlika kategorie nie wyczerpują jednak całości zagadnienia, gdyż pominięte są tu dosyć istotne kategorie, a mianowicie dochód globalny i czysty pomniejszony o koszty majątkowe (tj. podatki, świadczenia, oprocentowanie kredytów, czynsze dzierżawne). Dochód globalny pomniejszony o koszty majątkowe określa wielkość nowo wytworzonej wartości, — a dochód czysty — wielkość wartości dodatkowej pozostającej do dyspozycji producentów (w gospodarce chłopskiej).

Dla niektórych kategorii produkcji, nakładów i dochodu brak jest w dotychczasowej literaturze polskiej sprecyzowanych ściśle terminów; różni autorzy stosują więc różne terminy zastępcze ujmując je często w cudzysłowie, co oznacza, że autorowi nie odpowiada dany termin, i że stosuje go tylko tymczasowo z braku innego, lepszego. W szczególności odnosi się to do produkcji gotowej pomniejszonej o zakupione środki produkcji pochodzenia rolniczego (nasiona, pasze, zwierzęta), oraz do odpowiadającej tej produkcji kategorii nakładu (kosztu) i dochodu. Proponowane przez T. Rychlika terminy dla tych kategorii nie wydają mi się również najlepsze, gdyż nie zawsze są proste w praktycznym ich stosowaniu. Na przykład termin „koszty produkcji własnej” w odniesieniu do nakładów przyjmują formę: „nakłady na produkcję własną”. Wszelkie terminy i nazwy w których występują przyimki — w tym przypadku „na” — są niepraktyczne, niezręczne w powszechnym użyciu. Dlatego też chciałbym dla tych kategorii zaproponować inne — moim zdaniem — bardziej praktyczne terminy.

Produkcja

Produkcja globalna — termin ten jest powszechnie stosowany i nie ma wątpliwości co do jego nazwy i treści. Produkcja globalna stanowi sumę produkcji roślinnej i zwierzęcej (ewentualnie przetwórstwa i usług) wytworzonej w roku obrachunkowym.

Produkcja gotowa — Kategoria ta jest ściśle sprecyzowana, lecz dla jej określenia stosowane jest kilka terminów: oprócz produkcji gotowej — produkcja brutto, produkcja końcowa lub produkcja finalna. Za tymi dwoma ostatnimi terminami opowiada się również T. Rychlik. Wydaje się, że oprócz produkcji brutto (do czego za chwilę powrócę) wszystkie trzy terminy, tj. produkcja gotowa, końcowa i finalna odpowiadają treści tej kategorii. Ponieważ jednak najczęściej używany jest dotychczas termin produkcja gotowa, należałoby nadal zachować ten właśnie termin.

Istnieją dwie kategorie produkcji gotowej, które różnią się od siebie o wielkość zakupionych środków produkcji pochodzenia rolniczego. Produkcja gotowa pomniejszona o wielkość zakupionych produktów rolnych jest miernikiem produkcji wytworzonej z ziemi posiadanej przez gospodarstwo i nazywana jest niekiedy produkcją z ziemi (od niemieckiego *Bodenproduktion*). Dla tej kategorii produkcji gotowej T. Rychlik proponuje nazwy: produkcja własna, produkcja rolnicza netto lub produkcja finalna netto.

Spośród obu kategorii produkcji gotowej pierwsza jest kategorią podstawową, druga — pochodną. Sądzę, że dla kategorii pochodnej nie ma potrzeby tworzenia nowego, całkiem odrębnego terminu, wystarczy bowiem jeden termin główny, z dodaniem w miarę potrzeby — słowa brutto i netto. W miarę potrzeby, tzn. tylko wtedy, gdy rozpatrujemy jednocześnie jedną i drugą kategorię. Jeśli rozpatrujemy tylko kategorię główną, to wtedy nie zachodzi potrzeba dodawania słowa brutto, lecz wystarczy sam termin główny — produkcja gotowa. To samo odnosi się również do omawianych poniżej kategorii dochodu surowego, globalnego i czystego.

Czwartą kategorią produkcji jest **produkcja czysta**. Kategoria ta jest jednoznaczna ($v + m$), a termin jest powszechnie stosowany i nie budzi zastrzeżeń.

Nakłady

Każdemu z trzech wymienionych wyżej kategorii produkcji (oprócz produkcji czystej) podporządkowana jest odpowiednia kategoria nakładów (lub kosztów).

Produkcji globalnej odpowiada kategoria **nakładów globalnych**.

Produkcji gotowej najlepiej odpowiada, omówiony przez T. Rychlika, termin **nakłady gospodarcze**. Ponieważ mamy dwie kategorie produkcji gotowej, brutto i netto, to również dla odpowiadających im nakładów można by zastosować terminy: **nakłady gospodarcze (brutto)** i **nakłady gospodarcze netto**.

Pozostaje jeszcze sprawa poszczególnych części składowych nakładów. Nakłady te bowiem dzielą się na trzy części: nakłady pracy, nakłady pieniężne wydatkowane na zakup środków produkcji (wliczając w to amortyzację i usługi obce) oraz nakłady w postaci surowców wytworzonych we własnym gospodarstwie i zużytych w procesie produkcji. Dla tych ostatnich stosowany jest termin nakłady obrotu wewnętrznego. Dyskusyjną jest natomiast sprawa nazwy drugiej części nakładów. Stosowane

tu są takie terminy, jak nakłady materiałowo-pieniężne, nakłady rzeczowe lub nakłady materialne. Sprawę wyboru odpowiedniego terminu komplikuje tu fakt, że terminy te używane są również przy obliczaniu kosztów jednostkowych dla określenia wszystkich nakładów pracy uprzedmiotowionej, łącznie z nakładami obrotu wewnętrznego. Podział na nakłady obrotu wewnętrznego i pozostałe nakłady pracy uprzedmiotowionej nie ma oczywiście znaczenia w odniesieniu do nakładów jednostkowych, lecz jedynie w odniesieniu do nakładów całego gospodarstwa. Wydaje się, że termin nakłady rzeczowe lub nakłady materialne jest za wąski i nie oddaje charakteru tych nakładów, bowiem oprócz faktycznych nakładów rzeczowych (materiałowych) obejmuje on również usługi obce (np. remonty, koszty najmu traktora z obsługą, leczenie zwierząt) oraz takie wydatki, jak np. ubezpieczenia, które nie zawsze mieszczą się w pojęciu nakład rzeczowy lub materialny. Oprócz nakładów obrotu wewnętrznego, które występują w formie naturalnej, wszystkie pozostałe nakłady pracy uprzedmiotowionej występują najpierw w formie wydatku pieniężnego. W przypadku amortyzacji, która nie występuje w każdym roku w postaci wydatku pieniężnego, wydatek ten poniesiony był jednorazowo na zakup środka produkcji, a następnie rozłożony na szereg lat w formie odpisów amortyzacyjnych. Dlatego też, w celu zaznaczenia wyraźnej różnicy pomiędzy formą w jakiej występują obie części nakładów pracy uprzedmiotowionej, celowe chyba będzie dla nakładów w postaci własnych produktów stosować termin nakłady obrotu wewnętrznego, a dla pozostałych nakładów — nakłady pieniężne, dla całości zaś nakładów pracy uprzedmiotowionej — nakłady materiałowo-pieniężne.

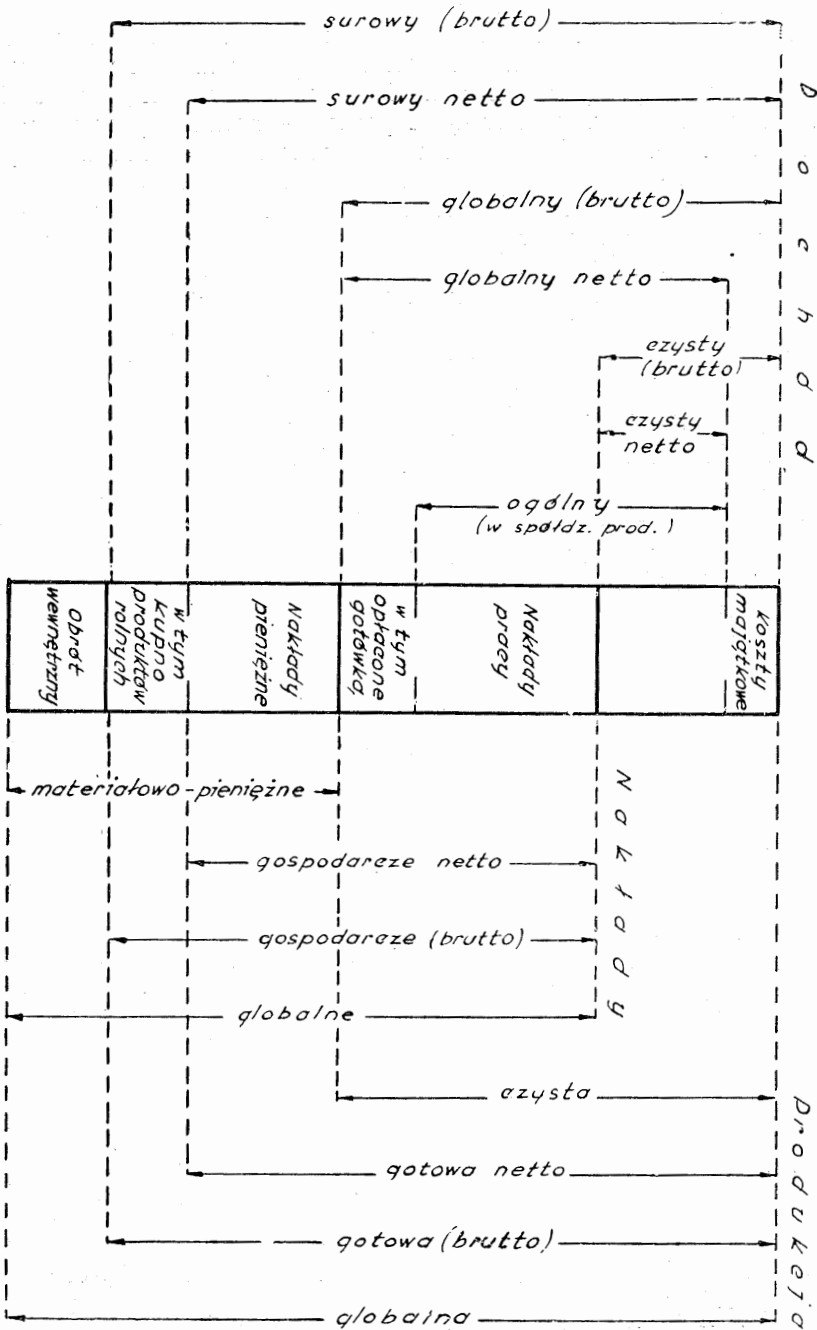
Dochody

Suma uzyskanych wartości odpowiadająca produkcji gotowej określana jest jako dochód brutto lub dochód surowy. Ponieważ mamy dwie kategorie produkcji gotowej — brutto i netto, celowe więc będzie odpowiadające im kategorie dochodu określić: **dochód surowy (brutto)** i **dochód surowy netto**.

Następna kategoria dochodu odpowiada kategorii produkcji czystej. Dochód ten przyjęto ostatnio nazywać **dochodem globalnym**. Dochód globalny odpowiada nowo wytworzonej wartości. Nie cała jednak nowo wytworzona wartość pozostaje do dyspozycji producenta. Część z niej przejmuje państwo w postaci podatków i innych świadczeń, część wydatkowana jest w formie oprocentowania zaciągniętych przez gospodarstwo kredytów lub innych zobowiązań z tytułu najmu środków produkcji, np. czynsze dzierżawne. Wydatki te określa się terminem koszty majątkowe. Występują więc dwie kategorie dochodu globalnego, jedna odpowiadająca całej nowo wytworzonej wartości, druga — pomniejszona o koszty majątkowe. Dla określenia tych kategorii najlepiej nadają się terminy: **dochód globalny (brutto)** i **dochód globalny netto**.

Również dla całkowitego dochodu czystego, i dochodu czystego pomniejszonego o koszty majątkowe odpowiednie będą terminy: **dochód czysty (brutto)** i **dochód czysty netto**.

Schemat kategorii produkcji, nakładów i dochodów w gospodarstwie rolnym

Oprócz wymienionych tu kategorii dochodów stosowane jest w statutach i rachunkowości rolniczych spółdzielni produkcyjnych pojęcie **dochód ogólny**. Dochód ogólny dotychczas nie odpowiadał żadnej kategorii ekonomicznej, był tylko pojęciem rachunkowym. Dochód ten zbliżony był do kategorii dochodu globalnego netto, lecz różnił się od niej tym, że zawierał w sobie początkowo całą a następnie część amortyzacji trwałych środków produkcji, nie zawierał zaś opłaty pracy najemnej lub bezpośredniej pieniężnej opłaty pracy członków spółdzielni. Z chwilą wprowadzenia w spółdzielniach pełnych odpisów amortyzacyjnych (po raz pierwszy przy obrachunku za rok 1961)¹, dochód globalny różni się od dochodu globalnego netto tylko o sumę wartości bezpośrednio opłaconej pracy żywej. Dochód ogólny stanowi więc sumę wartości pozostającą do dyspozycji producentów (członków spółdzielni). Dyspozycyjność ta jest oczywiście ograniczona przez statut, który przewiduje wydzielenie odpowiedniej części tej sumy na reprodukcję rozszerzoną. Po wydzieleniu środków na akumulację pozostaje dochód podzielny. Dochodu podzielnego nie można jednak podporządkować żadnej kategorii ekonomicznej, gdyż wielkość jego może być niższa od wielkości umownej opłaty pracy (odpowiadającej społecznej ocenie nakładów pracy żywej), względnie może obejmować również część dochodu czystego.

Poszczególne, omówione powyżej kategorie produkcji, nakładów i dochodów przedstawia w sposób graficzny załączony schemat.

¹ Od roku 1958 do 1960 wydzielano w spółdzielniach fundusz amortyzacji, fundusz ten był jednak z reguły niższy od sumy wartości zużycia trwałych środków produkcji.

